

Å røre ved tiden

Kari Martinsen, er sykepleier med magistergrad i filosofi og dr. philos. Hun er professor i sykepleieviten- skap ved Høgskolen i Harstad og Haraldsplass diakonale høgskole. Hun ble i 2011 utnevnt til ridder av 1. klasse av St. Olavs Orden "for sin innsats innen sykepleie". Kari Mar- tinsen har skrevet en rekke bøker og artikler innen omsorgsfilosofi, historie og sosialpolitikk.

I vårt samfunn i dag er vi blitt spesi- alister på klokke- og målstyrt kon- troll- og disiplinertid, og på å sirkulere som mennesker i arkitektoniske rom. Men mennesket er også et erfarende vesen. Hva gjør den konstruerte klokketiden med våre erfaringer av tid? Den danske skjønnlitterære for- fatteren Peter Høeg treffer akkurat dette spørsmålet når han skriver om spenningen, smerten og utfordringen i hvordan klokketidens målstyrte kontroll på ulike måter støter på og inn i livets erfaringstid.

... tiden er egentlig noe vi nærmer oss når vi rører ved den, når vi merker den, og vi lærer tiden å kjenne gjennom smerten. Da føres tiden inn i livet. Og vi kan berøre tiden så den forandrer seg.

Peter Høeg utfordrer klokketiden, den konstruerte tid, i boken *De få utvalgte*. Han skriver: "Hva er tid? Jeg skal forsøke å si det, men ikke ennå, det er det for uoverkom- melig til. Du må begynne med noe enklere. Hva er det å måle tid, hva er et ur?" (Høeg 1995, s. 34). I en tid der klokketiden synes å ha blitt lik med tiden, skriver Høeg kritisk og provoserende at klokke- og målstyrtid ikke er tid, fordi det ikke er erfaring av tid. Klokke- og målstyrtid er noe enklere, det er måling av tid. Høeg spør videre:

Hvor langt kan en presse et menneske med tidsinstrumentet (uret) uten at det bryter sam- men, uten at en blir dårlig av det? Er dette en måte å ta men- nesket ut av tiden på, å fjerne seg fra tiden, fra den tiden men- nesket i det nåværende øyeblikk forsøker å holde fast på tidser- faringen på tross av klokketiden som ubønhørlig går sin gang? Når vi tas ut av tiden vi kan erfare, dør vi, hevder Høeg. For tiden er egentlig noe vi nærmer oss når vi rører ved den, når vi merker den, og vi lærer tiden å kjenne gjennom smerten. Da føres tiden inn i livet. Og vi kan berøre tiden så den forandrer seg. Hva vet teoretikerne om tid, spør Høeg provoserende. Kanskje har de tatt feil av tiden fordi de ikke har støtt inn i den eller latt seg berøre av den:

"Det du kan vite med sikkerhet, er at dette selskapet (Interna- tional Society for the Study of Time, etablert i 1966) består av folk som alltid var riktig flittige og presise.

Jeg vil ikke si et vondt ord om noen. Men jeg tviler på hvor mye disse menneskene vet om tiden. Eller om de ikke bare kan vite noe få, bestemte ting om den.

Du er nødt til å tvile på om det er noen i dette selskapet som har vært syk av den.

Og om tiden lærer du kanskje best hvis du har støtt inn i den. Hvis du har vært syk og ute på grensen (Høeg 1995, s. 182 – 183, KM sin parentes).

Høeg beskriver en eksistensiell

grensesituasjon der tiden kjen- nes igjennom smerten og sårbar- heten. Mennesket er sanse- og følelsesmessig inne i tidens stemninger, og handler med den erfarte tiden ut fra hendelser og situasjoner det er i, som tid til å kjenne smerte ved å åpne for den, være i den, men også lukke av, stenge inne.

Hva vet teoretikerne om tid, spør Høeg. De vet noe om klok- ketiden, om det Foucault kaller "kontroll over virksomheten". De vet lite om hva klokke- og målstyrtid gjør med menneskets erfaringer av tid, for de er ikke på sanset hold av livet, de lar ikke inntrykket få slippe til i et tilbakeholdent øyeblikk. Klokke- og målstyrtidens tidsskje- maer tar mennesket ut av tiden, ut av den erfarte tiden. Mennes- ket får lite rom til å handle med tiden, klokke- og målstyrtid handler med mennesket. Med måling av tiden skulle tiden bli objektiv og befris fra menneskelig usikkerhet. Sam- tidig skulle den brukes på men- nesker i disiplinens tjeneste for å gjøre mennesket lydige og effek- tivt, føyelig og nyttig. Slik skulle tiden styres gjennom målinger,

slik skulle mennesket styres, inntil kroppens minste detalj. Høeg skriver:

”Det er som om noe er felles for alle disse representantene for den vestlige kultur, disse vitenskapsmennene og filosofene og menneskene med makt og viten. Det er som om ingen av dem har kunnet bære mørket, ikke har villet vite av tvil og usikkerhet, ikke har kunnet tåle uløste motsetninger i seg selv. Og da har de prøvd å eliminere dem ” (Høeg 1995, s. 192).

Mennesket fjernes fra å oppleve og å erfare tidsmangfoldet, fra å være i det tilbakeholdte nåværende øyeblikkets rikdom av sanselighet, følelser, erfaringer, endringer. Måling av tid gjør tiden trang, erfaringene skrumper inn. Vi kan bli syke av dette, ja dø av det. Når vi dør, tas vi ut av tiden, skriver Høeg. Vi dør nesten når vi ikke får tid til å sanse, oppleve og erfare noe sammen. Den trange måletiden stenger oss inne i oss selv og ute av fellesskapet. Vi blir opptatt av egne prestasjoner, av å bli vurdert, av å bli bedre, av å være presise. Vi blir vår egen fangevokter og får en ubønnhørlig trang til å ”bekjenne”, for igjen å si det med Foucault (1994). Det vil si at vi må vise oss frem med våre stadige forbedringer, og dokumentere dem. I første omgang føles det som en befrielse, i neste omgang fanges mennesket. Det moderne subjekt konstrueres med frykt og plikt i bunnen – en frykt for ikke å være god nok, en plikt som presser til lydighet for stadig å bli bedre. Mennesket får ikke noe rom å hvile i i denne tilsynelatende uendelige forbedringsprosessen.

Men er ikke tid noe mennesket opprettholder i fellesskap, i erfaringer av hendelser på stedet. Spør Høeg. Er det ikke slik at tid er knyttet til språk, lukter, farger, kroppssansinger og lyder, der vi lever sammen med verden, i en ubeskrivelig bevegelse av gjenkjennelse og overraskelse som oppstår når min kropp og bevissthet møter verdens bevegelser? Kroppens og livets rytme har både sykliske og lineære trekk, og kroppens linearitet er annerledes enn klokken oppdelte, opphakkede linearitet (Høeg 1995, s. 184-185). Tiden som samværets tid med andre er som et felt, en slette, et kontinent en kan reise frem og tilbake i og ut og inn av. Samværets tid med andre er ikke begrenset til de tilstedeværende betydningsfulle andre, den omfatter også de ikke-tilstedeværende andre i erindringens lys (Furnes 2008). Som kroppen dør vi litt hver dag, og gjenoppstår i samværet med andre. Spørsmålet som stadig presser seg frem, er om tiden, forstått som klokken som tidsinstrument, tar oss ut av tiden knyttet til menneskelig fellesskap. Da får vi det dårlig. Disiplineringen har sine grenser, noe mange vanskelig vil innse.

Høeg stiller spørsmålet: Er teoretikerens tidskonstruksjon i den vestlige verden tid? Er tid noe mer enn, og kanskje noe annet enn, kontroll over virksomheten? Hva vet egentlig teoretikerne om tid? Har de støtt på den? Har de blitt syk av den? Og om tiden

lærer du kanskje best viss du har støtt inn i den, skriver Høeg (1995, s. 182). Å støte inn i tiden og å være til stede i den, berørt og bevegende, kan være som en gryende stemning uten ord, eller det kan være en smerte så vond at mennesket forsøker å lukke seg til. Den andre part er da utfordret til å lete seg frem, til å lytte seg på stillheten, sukkene, den stille gråten, til å forsøke å sette seg i den andres sted, prøve å finne uttrykksformer som en kan rekke frem til den andre med. Gi den andre uttrykk å være i, midt i sin stemthet, gi rom for nærvær med hverandre, for erfaringer av tid som kan deles. Den erfarte tid er en tid vi deler ved sammen å være støtt inn i den, på ulik måte fra hvert vårt sted. Hvordan kan dette være mulig u helsevesenets nyttige, produktive sykerom i dag?

Referanser:

Høeg, P. (1995) De få utvalgte. Oslo: Aschehoug.

Foucault, M. (1994) Overvåkning og straff. Oslo: Gyldendal.

Furnes, B. (2008) Å skrive sorgen – bearbeidelse av sorg. Bergen: Institutt for samfunnsmedisinske fag. Seksjon for sykepleievitenskap, UiB.

Denne teksten er trykt med tillatelse frå Kari Martinsen. Den er tatt fra boken Martinsen, K. (2012) Løgstrup og Sykepleien. Oslo: Akribes, s. 114 – 117.